

АВТОМОБИЛЬДИ БЕДИК БУДУРКЧУЛУГ АЖЫГЛААР

Автомобиль бистия республиканын байдалына улус ажил-агыйнын кол транспорту болуп турар. Улутулуг тудууларга херегалар тудуг материалдарын, яны-бүрү күчүлүг деңгери, көдөз ажил-агыйнын хей хейиригил, чыгуун, бараанынын төп областар, крайлардан республикага амдызында чүгөсө автотранспорт органдарына кире дамжылап турар болбай. Бистия иштети аргымын-агыйнын, колхоз, совхозтарын, райондорун, арасында чүгө сөөртүлгөсүн, кол даямчир чүгө база-ла ол болуп арттышаа. Республикада иштети чүгө сөөртүлгөсүн 70 ажыг туузу АТК-ларга оңаажап турарын айтырга-ла четгир.

Амгы үдөс яны-бүрү марказдык автомашиналар-биле бистия партиялык четтелетинген болгаш оларын саны хун бүрү өзүп турар. Айтырып ам чүгө оларын саны өстүрүлгөсүз, а оларын ажил-агыйнын бистия деңгери тургузар, күш-ажылды бидүрүкчүлүг бидери болу берген. Автотранспорттун шимчээр составынын ажил-агыйнын ажилдеринге орукка чорутуу үсүн чеп ажилгаары улут ужуру-дузалап. Бистия чамдык автоагый-агыйларын амыста автомобильдин наряд дугаар ажилгаарын баарынын фактыларын чайлаткымаан.

Кызылдын № 3 автоагый-агыйын ырак-узаакка чүгө дамжылап автомашиналарды улуту органдарына болу.

Абакан Кызыл арасында аар чүк машиналарын наряд дугаар өртүр үсүн 72 шак хемчээлдиг кылдыр көргөн. Ук ажил-агыйнын чамдык олаачылары ол үсүн ийи катан ажыр чорааза келгилээр. Майын атезиде ол АТК-нын чамдыклары А. Антишев биле М. Воробин олар Абакан чоруткаш, наряд дугаар шагында амырлыкша келгенер. Бидиг таваарлап бүрүзү дүрүзүн кылдыр санап, ол чамдыкларын чогуу үсүндө келиринден чүгө саздаанын ук АТК-нын партия, профсоюз органдарына доп-дараан чугаалайып көрбөй турары четес.

Орукка автомашинанын саадаар чорутуу болурун оон сөөрткөн чыгуун чүдүрер, дүжүрүн механика-застары улут ужуру-дузалап аларган. Ол ажилдарын хол-биле жүсүдиг турда, 4 тонна чүгүктү автомашина 82 км орукка барып 7 шак чыгып-даар болза, ону механизация арга-биле чүдүрүп, дүжүрүп турган ол үсүн иштиде 100 км ажыг орукту өртүр аргалып. Бичан ажилды бидүрүкчүлүг кайы хире бедий бээрин моон санаары берге авет-тир. Бичанга чүгүктү ээлери-даа, автопарктар-даа чүк чүдүрер, дүжүрер механизмиерин чеп ажилгаары кичээлгил салза чоругу.

Чүк дамжылаарынын аргазын улам болбайдыраага таалам-биле бар кураалдары четсе ажил-агыйнын турар. Бо талам-биле транспортчулар боттары чартыктык болгаш чогаалдык саналарын кирип, автоагый-агыйнын принциптерин чогаалып, бидүрүгөсүз иштетир турары солук. № 2 АТК-да бо ажил эки чоруп турар. Ол автоагый-агыйнын улут механизми В. Петрушкин биле чогаалы Д. Марков олар «ЗИЛ-585» маркалыг самовалга чамгыс өзөктүг принцип саналдааннар. Оон дузазы-биле демги машинанын чүк дамжылаар кучу барык ийи катан улагаткан. Бо чартыкчы санал ам өскө автоагый-агыйларда элзэн иштетирей апар чыдар.

Бо талам-биле өскө хемчир деп-шилтеп аргалары база бар. Хемчээли улут, көгөсөс болгаш чик чүкүтү дамжылаарына машинанын кузовун бедий кылып ап чүгө бол-баша? Чижээ, дүк, пас аймаанын барааны дик. Оларын тускай шымылгы машиналардан өскөлөрүн сөөртүрде бо аргам ажилга бол-тур. Чамдык муракчы чогаалчылар ону ажилга-даа турар болбай. Чамгы аай маршрутка чоруп турар машиналарын улаштыр ийи-үш элзегде ажилга болуу арга барын чамдык автоагый-агыйларын практика-биле бидик турар. Бичан автоагый-агыйнын бидүрүкчүлүг ийи-үш катан өскө шымылгы Кызылдын № 1, 2, 3 автоагый-агыйлары чүгө шымылгы арга-биле билин бо чамдык баштайгы айааларында хей ишмелде орулганын болуу турган, ол сорулганын күсүдиг шымылгы барганын. Баар-хээрде катан чүкүктү болурунче санын салыр үсү келген. Автоагый-агый хей мурунунда районнарже үсүн, оон келгилер курут машиналар ужуруга таарышкылар. Көдөз ажил-агыйнын яны-бүрү чүкүтери, бараанынын курут савалары, демир кескиндери дээш чүкүтер-ле хей.

Автопаркта машина бүрүзү ажил-агыйнын турган дээш санын салыр келген. Хову-Аксинин АТК-зында 200 ажыг автомашина бар, оларын 15 хирезин шуут ажилга чок тургузуу каан. Ону ажилгаала киир-ип, септерид дээр, артык кескерт тымалбастан «болуп турар. «Сельхозтехника» республика катты-жымшынын артык кескерт-биле АТК-ларын суза хандырып турарын хей узаа шүгүмчүлөп келген, а оон кичкага чедир кандыг-даа түнел кылбаан.

Автоагый-агыйнын чеп ажилга-арына чүк сөөртүлгөсүн планкын оңаалаанын күсүдигини херанге бир чугаа чүгө болза, чогаалчылар-биле, автоагый-агыйнын инженер-техник ажилдаачылары-биле ажил бол-тур. Бүгү материалдык чүдүрүп улус бидүрүп турар, а техника чүгөсү кичке бараан болуу, ону кичкелер башкаар. Бидиг болганда бир-ле дугаарында оларын ортузунга ажилдаан бүгү чүгө боттары болбай. Күш-ажылдын бидүрүкчүлүг бедий-леринге чогаалчыларын, септекилерин ортузунга дээш чыгары улут улагып. Социалисттик чарыштын, оон дээш хевирин-коммунисттик чон-агый дээш шимчээлгилерин кичкелер техникаларын чад чүдүрүп шимчээлдиг ал, автомашинанын күчүзүн улам болбайдыраага дамжып турар. Бидигларга эштер: Эюкин, Андреев, Безотечество (№ 1 АТК), Попов, Архипов, Беликов (№ 2 АТК) болгаш өскөлөр-даа хамдарып. Чүгө республика наыйсыланын АТК-ларында билин бо хунерде коммунист күш-ажылды 400 шалымчы-ын бар, 44 бригада ол бедик атты ээлзед, 700 ажыг транспортчу ол шимчээлгиле кичкелер турар болбай.

Тыва автономгел, АТК-лар, кыла партия, профсоюз органдарына чогаалчыларын болгаш септекилерин ортузунга кичкелдиге ажилын күштелдирер сорулгалыглар. Автоагый-агыйнын ажилгаарын бедик деңгелге тургузары республиканын транспорт харылаазында чугула ажил-херек дээрин утпас херек.

БҮГҮ ЧУРТТАРЫН ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

ХОВУ-ШӨЛДЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

МУРНУКУЗУ ДЕГ

Тандыда «Револуциянын чалбын-жы» колхозтун хову турлааларында ажил ам-даа мурнукузу дег хаймын-шаан. Ажил-ишчилер тараа кул-тураларын чамдык ажилгаарын ийи хову бурунгар дооскан. Трактористер ону улаштыр аныс акаралгызмиче кол күжүн салганнар.

Кукурза болгаш погаа тарылга-ары элзегилерин кырында келген. Огар-лолгон шөлдүн беткезге, чөмшөк-диген чашкан. Бригадаларда чунар бажынаары үргүчү ийиле турар.

РЕСПУБЛИКАДА ТАРЫЛГА МЕДЭЭЗИ

Май 15-ке чедир хамып чакып, тарым тараа култураларын тарылга-ары чоруп турарын көгөткөсө:

РАЙОННАР	КУУСЕТКЕН ХУЗУ
Каз-Хем	71,6
Танды	57,6
Бай-Тайга	50,5
Улут-Хем	50,0
Чевен-Хемик	45,1
Барыш-Хемик	44,2
Бий-Хем	41,2
Эрзин	36,2
Тес-Хем	27,9
Өвүр	24,2
Кызыл хоорай Соведи	34,9
Оон иштиде совхозтар	
«Тимелте»	71,1
«Кек-Тей»	61,6
«Тазла»	53,6
«Улут-Хая»	53,2
«Шекпээр»	52,8
«Сут-Хөл»	51,4
«Тес-Хем»	44,5
«Чарла-Бажы»	41,5
«Элзегес»	41,3
«Найрал»	40,9
Дүжүлдү станциясы	37,1
«Мелек»	35,8
«Барыш»	35,1
«Өвк»	31,1
«Тык» 25 чылы»	25,7
«Тык» 25 чылы»	7,3
«Суклак»	—
Улут-Хемини мал семинтер пунктуу	5,9
Республикада иштиде-биле чазыч чакып тарым тараа култураларын тарылгаарынын планы 50 хуу, оон иштиде тараа култураларын — 64,2 хуу, кукурзаары—4,5 хуу куусеттинген.	

Адакталып келген

Барыш-Хемик районун тарааажылар чакып хову ажилгаарын бедик агротехникте байдалаа доозар дээш демиселди үргүчүлөп турар. Бо хунерге чедир онда иштиде-биле 8500 гектарга чаштырылганын куусеткен. Ол дээрде тараа култураларын 57 хууа куусеткен дээш ол-дур. Чамдык ажил-агыйнын темпиги «Шекпээр» совхозта бедик. Палада көрдүгөн чаш-са чогуу 5530 гадан 1500 ганы чашкан.

3827 акын дооскан. Билгиле кыл-таас чамдык дооступ турар. 8330 гектарга бо чүгө култураларын чакып тарымын боттанган. Бо совхозтун Аякаты сал-быры тараа култураларын чажарын дооскан. Чакып хову ажилдарын «Болышев» колхозта база бидей эес темпи-ли. Олар тараа кул-тураларын чакып тарымын 65 хууа куусеткен. 2200 гадан 1500 ганы чашкан.

Ол жыкш кукурза тарылгаарын ажил-агыйлар эелеп турар. «Бар-дык», «Шекпээр» совхозтарда кукурза чажылгазы массалык-биле эелзед.

Барыш-Хемик чедир суггарылганын ажил-агыйларын чажылгазын кичкелдиге база кошкатпай турарлар. Бо хунерге чедир 4000 акын гектар чери колхоз, совхозтарын суггарыкчылар сугга-рып доосканнар.

Бедик дүжүттүн магадылалы

Ишкенин унарында адырталып үгүлзүп туралар унаарын аяк-сугтар долу агып, шөлдөрин шымылгылап чы-лар. Ийи-Даш, Ак-Даш болгаш Ишкенин арга-ары тараала шөлдө-ринге тарылга мурунку суггарылганын ам дооступ турар.

Тараа култураларын гектар бүрүзүлөк 10—12 деңгир дүжүттү өстүрүп дээш «Сут-Хөл» совхозтун Ишкени салбы-рында 22 акын состав-тып суггарыкчыларын дарт эвендары сугга-

рылганы чедикшиинин чорутканнар. 700 ажыг гектар чегре тарылга мурунун суггарылганын чоруткан. Биде чаштын-ган тараала дескини-биле үлүп чыдар.

Суггарыкчыларын чажыгыга Монгуш Сыл-оол, Куулар Баазан, Александр Ондар, Мон-гол Билчип, Сат Байыр-оол болгаш өскөлөр-даа чымылар, суггарылганы акын шинаарыг чоруткан. Ам 300 гектар кукурза тарым шөлдү Ондар Менки-оолдун уаурт-

каны суггарыкчылар суггарып турар.

Тарылга мурунун суггарылганын дооскан, эвенчүлүр ажилын со-сатпааннар. Чайгы суггарылганын шынарлыг оруулары-биле беткез-келген кылып, бугаларын, сумаларын, арыктарын эжил беткезип турар.

Суггарыкчыларын ажил-агыйларын ийи-үш дөмгик ажилын түн-нели-бедик дүжүт ала-дынаарын магадылалы тургустуруп турар.

М. СЕВЕН. Чевен-Хемик район.

ДЕМИСЕЛ УРГУЧУЛЕВИШААН

«Суклак» совхозтун тарааажылары чедик чыдып сөөгү чыгында бедик дүжүттү өстүрүп, түдээни салыр дээш кичкелдигин ажил-дап туралар.

Бөгүгө чедир бистия механизаторларынын динти тараа култураларын чажып тарымын барык бедий ажыг хууга куусеткенин. Оон 700 ажыг газы кызыл-тас, 870 гектары арбай. Билчарга совхозтун дугаары бир салбырын механизаторлары кызыл-тас чажылганын даарта доозар. Биде ажилдын темпиз бедик, шынары эки. Кичкелерин дем-

инг ийи организастан, башкаар талам-биле салыр эргелечин эш дүтин эки ажилдап турар.

Хөрүнү эки ажилдап кылыр, чажылганы шынаарыг кууседир, аяла эки-не шидиткенин, чажыр шынарыг чедирген үрзенин тарымын, өл-шак-биле эки хандары дээш шыкш өскө-даа агротехникте ажилдарын хуулазында, шынаарыг доозары-тарааажыларын амгы үсүн кол сорулганы, чүтүлү шак ий-дыг-деп, директор эш Середкия дидикаткан.

Чакып ажилдарын чедикшиинин дооскан, колхозтун тарааажылары, механизаторлары тараанын чайгы ажаалганын эки чорутуп, бедик дүжүттү алыр дээш беткез ажилын база уштап турар болгаш ол талам-биле ажилдын чедикшиинин бо-дунга бидүрүлгелер.

БИР ДУГААРЫНДА ДООСКАН

Хой кыргызы шыкш чугула ажилда бедиктеди Чевен-Хемик районун «Сут-Хөл» совхозтун ажил-ишчилер районда бир дугаар доосканнар. Ажил-агый чегринин кыргыкчылары бо чылын 37 муу баш хойлан дүктү кыргызын хулзедилген. Бо ажилды долу механизациян арга-биле чорудар.

Чүс ажыг кыргыла машиналар ажилдаар чедик кыргыла пункттарын дерип тургускан. Аргаттарын шенеп көргөн, ажилдаар кичкелерин түс-түс оонаалыг ажилдарына хувааткан. Бичарга сөөк өскүлери кыргызын бүрү дооскан.

Хой кыргылаада бедиктеди ажилдар районун өскө-даа ажил-агыйларын дооступ турар. Билчарга Партиянын ХХП сессиян аттыг, «Искра» колхоз-тар бо ажилга мак бедик дидикатканнар.

Районун көдөз ажил-агый эргелелин чамдык дүк сартпаш шидир класспрошктеринин күрүзүн база эгелей берген.

СОВХОЗКА ЧОРААННАР

Эрткен дүштанын хүнде ВЛКСМ-нин Кызыл хооромунун чамдык тургускан аныктарын концерт-эстрада бюрозунун кичкелчилер Тандынын «Элзегес» совхозууң тевинге солун про-граммалык концерти көргүсөш келгенер.

Концерт-эстрада бюрозунун бот-тымынгар артистерин хоорай-нын комсомол хооромунун бирги секретары эш Баазан үгүртүп чоран.

Аныктарын концерттин совхозтун ажилчынаары сонуграл-беле көргөн болгаш база катан аадал каарин диданер.

Лал Бахадур Шастри Киевте

ЛЕНИНГРАД (СЭТА). Индиянын премьер-министри Лал Бахадур Шастри Ленинград-биле таныжарын дооскаш, май 17-де Киевте жуудуп үнүшкен.

Индий премьер-министри ССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Дарга-зы А. Н. Косыгин, ССР-нин Дээди Соведини Президиумунун кежигүнү В. С. Толстиков, ажилчы чоңнар депутаттарынын Ленинград хоорай Со-

ведини куускочунун даргазы В. Я. Исаев, Ленинградтын шериг округунун командирлалыктын, армия генералы М. И. Казаков болгаш ал-банын өскө-даа кичкелери үдзэн.

КИЕВ. (СЭТА). Индиянын премь-ер-министри Л. Б. Шастри болгаш ону үдөп чорутуу кичкелер май 17-де хүнүк ийити чартында Украина-нын наыйсылалы-Киевте чедө бер-ген.

АЛБАНЫН АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

АНКАРА. ССР-нин Даштын хе-ректер министри А. А. Громыко ал-банын аян-чорун кылды, май 17-де Анкарада чед берген.

Аэродромга Громыкону болгаш ону үдөп чорутуу кичкелерин Турциянын даштын херектер министри Хасан Ишкы болгаш албанын өскө-даа тө-лзөкчилери уткуп алган.

Удөп чорутуу кичкелерин Турциянын даштын херектер министри Хасан Ишкы болгаш албанын өскө-даа тө-лзөкчилери уткуп алган.

АГРОНОМУН ИНДИРИНДЕН

болганга бо чылын тускайлап тургу-зары чугула.

Картофельдин биологтук онзагай чүдү — хей санын чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель үнүжүн агротехни-ка үнүжүн агротехника болгаш оон чөмшөктү бидүрүлгөсү болгаш дүжүттү шынаар бар болуп турар борбактарынын көвүдөп, тарал өзөр чоруту дүжүттү урезини материалын шуут хамал-ыргалыг болуруп турар. Картофельдин дүжүттү болуру мурунда чылдарда урезинин канчаар өстүр-генинде база канчаар кадалап тур-ганында хамаржыр. Бидиг болган таламда, картофельдин агротехника-ын картофель ү

ХЕРЕСЕЛИН ЭМЧИ эрте чыгыш туруп, ол-бо чердеге салып, дынаал, дык ур шинчээ. Оон деминин ийи ужу кулактарындан уштуп алган, стол кырынга салган айттырган: — Чүпү кылып турар силер? — Тракторист! — депкенни Михаил боду бекип билбей барган. Ол сес оок асынга пат-ла өтөжип калган.

— Тракторист... — деп, эмчи өттүнгөн-даа чүпө дег, каттаган. Оон тоомча чок азы-биле: — Ийет. Ам трактордан чарып апардыр сен! — диген. Михаил эмчинин чүпө-азын уктаган ийи билбей барган. «Чарып деп ол чүпү? Азы өскөр дынарлар оо бе?» Каттап ылаңдап айттырган:

— Кандыг деп че, эмчи? — Трактористен ажылдары силерге таарышпас-тыр. Кандыгыңар байдалы мындай-дыр.

Михаилдин чүрөөчө ине бажы-биле шынчылкан дег, чым-сырт кыны берген. Бажынын иштинде бир-ле чүпө түүлөөн ышкан болган, кулааңга чиктиг даам дыңалып келген. Сактырга, боду аартай-даа берген хире. «Эмчине чүпү чүпүгүл сен? Оон-биле маргышканың ажык чок», Михаил ыңчаар боданган, чакгыс сес-даа мыттаваан.

— Мону дирекция черинге көргүзсөң — дөш, адым оң четтес бе чини сазынын Михаилче эмчи булган. «Шынчыл» деп каан үстүндө агаини Михаил шала-була көрүп чоруй, кам чок дүрө туткан, карма-ныне сун алган. Саңдайдан туруп келирге боду аар, бир-ле чүпө баглан каан-даа ышкан болган. Эмчи-биле байырлашпай-даа, Михаил ажыкче чорупкан. «Трактордан канчап чарып бээр? Ол дөргө мөн амдыларын болбойт. Оң чеди чыдар... Оң өвөөш деп бе? Каң айткын дынын туруп, кезеэ шагла кур чыткан хо-буларын чарырып келген чыдар-дыр».

Ам кээп кай адындан чарып ужурга таарышкан. Чарыры берге болбойн аан. Чүпү кавчаар боор, эмчинин айынып кирген. Михаил Се-ренбил дирекция черинге баарынын бетинде дык ур бодунып көргөн. «Тракторга ажылдар деп орадамы-рымга-даа директор кайын чөпшө-рөөр деп. Эмчинин бажы бар-дуу. Кандыг ажылга кирери? Ховуже чок ажыл тыптыр ирги бе?»

Директор шынчылганы көрүп олтура, мындай диген:

— Хараданчыг-дыр. Ийчалза-даа эмчинин айтканындан эртер ар-га чок. Эске кандыг ажыл кылып болур сен, Михаил?

— Мал каларыңа кандыгыл? — Болур харын. Биске каларчы вететкинни турар чүвө...

ӨСКЕ АЖЫЛ кылып эгелээн. Инек суруп алган, ховужарже чоруп каан. Бизге-ле хову-лары бо. Шала чаксар ыш дег аяк-көк дүдүскө оларын кырынга тур-гучуп турган. Ийчакта баарынын көргө, бирде хөлчөк улааган, бирде чилип, суг ышкан быраңалан турар. Трактор мууну алган, ужу-кымын дээр-биле тутчу берген чүвө дег, дөшкө ховуларын доора-дөргө чөкө ка-тап эртпөөн дээр! Эмч дээр бааран көзүбөс, ховулар чакгыс дөш ыш-чок-даа болза, хову Михаилче онза солун кылдыр салгындар. Мыжыра-дыр алып, дээр деминде сардал чо-руп турар хамнактарынын, ыла-лаа ооча хайын чедип келген, дөш-кенилгил бээр эрилерин көргө, сакгыска аяк-буру бодалар кутту-луп келир. Аңаа трактор мууну ал-ган, каргыраалдып чорусказын ке-

ХОВУНУҢ МААДЫМАРЫ

лир, оон адырлыр хөөн чок. Кижилерин чөмгөрүп турар чер ол.

Ийчалчак ховунуң бир ужуна тракторунуң барааны, узуу доос-кара дег, бичини кылдыр көстүр. Сактырга, чакгыс черде шимчегейн турган-даа ышкан. Чок, ол соңи чоруп турар. Беш айлазынын көзүн алган, олар чөмгөрүп чарып чорутур, дөс хараганга таарыжы берге, трактор у-гатыр газташыпкан, бурунгаар үзөш дөргө, хараган ында-ла дүрүлүп чап-тай бээр. Дилиндектин ужуна үн-гөш, дедир ааааагыр зей тыртыкан, өскө талазы-биле чарып чорутур. Далаш чок ыңчаар чоруп-ла турар, оон бир көргө, хову кайымын бээр кап-кара апар. Серенбил ол ара-зында инектеринче хаз көрүргө, олары шагла-ла арлы берген, бараан чок. Бир-ле ийгил, чоога иштинге ажыт кире берген. Ховуда ажылдаан тракторларын Михаил шак-шагы-би-ле кайташ олуртуптар, инектериниң адык узап, ажыт кире бергенни шаг болганда эскерип каап, адын муң-гаш, соондан шошкучу чорутур.

Ийчал ийи чылар эртен. Ол чылар Михаилче төмөс-батпас узуу кылдыр салгындарган. Тракторже тыртылышканын ону каар хамаан чок, улам күштөгөн. Кандыг эки-жөөн. «Трактору база каттап муңу-тар мен. Бөргөй-даа силер!»

ТАНДЫДА ДУРЖУЛГА станция-зын ушкү хову бригаданын-га чаштырылган өтөш кил-риптериниң дугайын чутулаагы бер-ген. Тракторларын, чаштырылган агрегаттарын тус-тус укастоттарга хулаан эгелээн. Урезин укастотуга чаштырылганын кымга буюрду-рип бир дугайында тодарткан.

— Аңаа эй-не дуржулгалыг деп, бичигир Сергей Григорьевич Тро-фимов бодунуң боданын иреткен.

Бригаданың агроному Юрий Зы-гостев кезек мыт чок олтура, брига-дере каттышкан:

— Оң шын харын, Сергей Гри-горьевич. А кымны деп бодар силер ыңчан?

— Михаил Серенбил болза, кандыг дээр сен? Бисте улаут стақтыг, дур-жулгалыг трактористтерниң бирөөн ол болбай.

— Оон дөргө кижиги тымыбас — деп, урезин укастотун харылап ту-рар агроном Мария Алексеевна дет-пушаан, — Мен укастотума Михаилди алып мен. Кевин-херек чок кижилерге урезин укастотун чаштырылган чөпшөрөөс херек. Боду-даа көрү-нер даан, ол дөргө бистиги урезин алып чарыксыз-тыр. Ону чаштырып эй-не чарыксызгалыг ажыл, Михаил Серенбил ышкан, шак мындг мерге-жилдиг, дуржулгалыг кижиги ону са-тышка кири, эки кылып шыдаар.

Михаил Адамовичте кымны аштеп бөриң чутулашкан, дык маргыш-канын.

— База-ла дуржулгалыг кижиги херек — деп, Мария Алексеевна боду-нуң камгалаан. Ийчалза-даа бри-гадга аңаа каттышпайн барган:

— Мария Алексеевна, хорам кижилерин шуутуруп сарлар апарындарга кайын тааржыр. Өскө укастоттарга дуржулгалыг механизатор херек чок чүвө бе? Таарыштыр хуваар ужу-рут. Аңаа анык механизаторлардан ажеп бээр.

— Ийчал-даа дикжиги, а кымыл?

— Чижээ, Иван Решетников ди-жиги.

— Оң станцияга эйир чылын чаа келди чоп. Шыдаар бе?

— Чоотан боор! Ол маңаа Саян ыңындан дегенин шын дарыс. Ий-чалза-даа мунунда беш чыл трак-торист турган кижиги-дир... Чериниң эл-шынгы бажырынтан, тарып кирери арткан. Михаил Се-ренбил чүгөс бодунуң тракторунда кошкан үш селкаларын эвес, харын Иван Решетниковтун тракторунда се-ленчириниң башында чорутурган. Далаш чок ыңчаар чоруп-ла турар, оон бир көргө, хову кайымын бээр кап-кара апар. Серенбил ол ара-зында инектеринче хаз көрүргө, олары шагла-ла арлы берген, бараан чок. Бир-ле ийгил, чоога иштинге ажыт кире берген. Ховуда ажылдаан тракторларын Михаил шак-шагы-би-ле кайташ олуртуптар, инектериниң адык узап, ажыт кире бергенни шаг болганда эскерип каап, адын муң-гаш, соондан шошкучу чорутур.

Ийи чылда укастотиниңиниң соода, Михаил Адамович бо чазын база каттап кам адынын кырынга олуртупкан, оозун карарты чарып каан шөлдөргө башкараш чорупкан. Машиназын септеп, дери алганы эки, оозу ээиниң айынып кирген чүвө дег, тура-даа дүшкөс. Чакгыс хазга сарыг доозуну дээр-шаар бу-рулуштушаан, ийи трактор үш-үш чаштырылга агрегаттарын сөөрткөш, сүртүштү кирипкен.

ЧАШТЫРЫЛГЫНЫҢ баш-тайгы хуну. Михаил биле Иван эртен дөш бажындан, дүр дүшкүжө чаштырып келгенер. Ол хун агроном Мария Алексеевна оларын чачындан мараан. Урезиниң чаштырылганын ханымын, дүшүп чо-руурун хөмчөгөн, минералдыг че-мишчилдигиниң холуштур төктүп турарын хынап көргөн. Дилиндек доосту бөргө, агрегатка урезин уруп турар аразында, Михаил Адамович агрономдан айттырган:

— Че, кандыг ышкан-тыр, Мария Алексеевна? Хажыдышкын тыпты-нар бе?

— Эр-хейлер! — деп, агроном мак-таан. — Шак-ла ыңчаар чаштыры-нар.

— Ыңчаарга-ла идегелди шың-дып турар шыкажыл бис, Мария Алексеевна! — деп, Иван кадыр ха-ваандан куу доозуну арылдыр чөт-пушаан, тун дег ак удуруги дин-терин көзүлдүр, хөгүтү хуламуруй араак чутулаан.

— Бутту чүвө ам-даа мунуауаста болду ийи, Ваня — деп, Михаил ону чазымыктаан. — Дагаа оолдарын кузун алынар чүвө болбай. Бистиги ажыксыздын түнели база-ла кузун жөштү. Забек дүжүт азымыска ың-чан мактамын тургай бис аан.

Даразында хун агрегаттар кара харун-биле сойбушаан. Ийчан түн-ел бидлине берген. Баштайгы хун ийи трактористтер 70 гектарын чаш-тырган. Бутун чартык норма! Ий-диги болур деп Михаил боду-даа бу-зуреп турган. Ол оң-биле кызы-лараттырмаан. Ажылды улам-на чай-чаксар чок болдуруш, улам-на чий чөргө чаштырылган чедип алган. Хамы-ла ужу чаштырылганын шы-нарында. Михаилдин ажылынын түң-нелин бригадир-даа, агроном-даа чүт-ле «эки» деп унелөөшкн-биле дем-делеп турар.

БРИГАДАНЫҢ хову турлаа.

Механизаторларын дайымын шыаы ол. Мыда эки шынар-лыг аш-чегиниң столова, механизаторлар чурттар арыг-шевер, дөшкө эрөөл бар. Аңаа кижилер хар кара-нылап өтөлөрүн биде-ле четкилеп келген. Ол ам механизаторларын ийиги аал-ораны апарган. Кышкы уламуруй ховуларын ыжымын тракторларын дилеэн даажы эрте чааын-на урешкен. Оон бээр-ле дааш-шимзөй ховуга укастоткан. Чаагай дүжүт дөш тулаушкун эгелээн.

Ийгил хову кырынга имир дүжүп келген. Хову турлаанын сайгылаа-нын чырып берген. Оон ол-бо тала-зында ховуларга доозуну бурула-дып хунаан тракторлар уруу-суу-руктап, турлажы эш кирип турар. Ында адындын чөм-да, оон-тогла-ла механизаторларын манат турар. Чурттага эрөөлиниң бир булуңунда тургузуп каан радиоприёмниң мыт-чыдып чутулап, сөөлү медонни да-чыдып эгелээн. Механизаторлар оон чачында мыт чок олуртупкан. Оларын ажыл-ижиниң дугайын-даа чутулап бээр чапак чок. Черле ың-чан, чакгыс хову ажылынын фронт-уна бадал кайда, канчаар чоруп турарын, кымнар мунурай бергенни диннаары солун болбай.

Дуржулга станциязын директор Иван Степанович Юртаев ажыл айлал, бригадалар кезип чораш, тур-биле каасын ушкү бригаданын дугайында чедип келген. Директор биле механизаторларын солун бөсө-дөш доозулан. Кижиги бодарга, бүтү механизаторлар мында эш келген хире. Ийчалжак Михаил биле Иван ам-даа сугар. Укастот агроному ба-лар-ла оларын-биле калы. Аш-чөм сооп каар ийне деп, посар аажок са-тын човап турар. Он шак. Он бир шак... 12 шак. Ам-даа келбөөн. Кижилер удууш, манаш олуртупкан. Бир-бир сактырга, октагдайа ужу-дуп турар космос корабиниң баш-карылга черинде-даа чүвө дег. Иван биле Михаилдин чөмө чаштырып каалканы, канчаар ажылдарын эске аштырып солун. Ону билип албаа-ла, олар удуу-даа ужу чок. Ур кылдыр сагындар минутапар алаактыр чүвө — шыдыра, да-лыс, номпар. Бир стоада шалаан-ту-лаан кижилериниң омак-сөргө аажок. 12 шактан 30 минута ажа бергенде, чер дилеэн ышкан, дүлөймээр дааш дыңалган. Ийи күчтөмөнериң карактарынын оттары чидип чайнап, кырылап кырындан харап келген. Ми-хаил Серенбилдиң агрегаты база ка-тап рекордчу чаштырышканын кылган.

Узуң эвес сыныгы, шала арганын-маар, каттырмаан шыраптыл эр өрөөлө кирип келирге, ойнал-хөгөөн кижилер ара соксаан, шуутузу оле көрүп берген. Михаил Серенбил ол.

— Чечел, Миша? — 40 ашкан. — Эр чүвени! Ол-ла болгай. Адын сыкпаан-дыр сен.

Манат олурган улаушун шына-ла сеткили ханын. Олар өөршүкүтүп каттырып, Михаилге тимелге-биле байыр чедирген. Ол дөргө дүжүт дөш тулаушкунун маадыры-дыр. Ховунуң мындг маадырлары хун бу-руде көүдөп турар.

Н. АРАКЧАА.

КӨРҮЛДЕГЕ

Культура албан черлериниң хөй-ништи көрүлдөзиг 1965 чылдың февраль 1-ден ноябрьга чедир эртиргер дугайында Тыва АССР-ниң культура министрствотунун, обласпрофтуң болгаш кинопрокаттың республика эрге-делиниң байдалын шийтирер. Сут-Хөл көдээ Советтин актив болгаш культура ажылдакчылары хурал кылып танышкан, ону амдыралга боттандырып эгелээн.

Культура бажынының болгаш көдээ клубтарын, библиотекаларын, кино установкаларын 1965—66 чылдарда одаар 610 кубометр ыжын белектээш, сөөртүп алган. 200 тонна хөмүр дашты шөмөгө чедир сөөртүр ужуруг.

Септелген планын кылааш клубтарын септеп эгелээн. Кызыл-Тайга суурга шөмө 1-ге чедир эки шынар-лыг библиотеканы кылааш, ажыларын шийтирлээн. Ак-Даш суурнуң шала туттуңган клубун шөмө эгелээн дооскан, ажылдаа киширин ССРЭ-ниң Дээди Сөведи-нин депутат, совхоз директору эш Е. Соловьев ху-лээнген. Ол-ла суурга көдээ Совет бир чаа библиотеканы ачкыр.

Сут-Хөл совхозтун клубтарын, библиотекаларын аразында социалист чарышты салгаш, оон түңе-лим уюурер тускай комиссияны тургускан.

Көсү агитацияны экижидер-биле аңаа хереклетти-нер материалдарын, дериг херекселдерин совхозтун ди-рекция чери болгаш көдээ Совет белекчеп хандырар.

Культура албан черлериниң хөй-ништи көрүлдөзиг-ге бирги чер дөш сут-хөлчүлөр организастыг ажылды чорудуп турар.

М. ДАРЖА,

Сут-Хөл көдээ Советиниң даргазы.

Бүтпөөн аазаашкын

СЭКМ ТН-ның март Пленумунуң

шиитири-биле танышкан, малчын-нар улам-на сөрүк кирген. Курне-ге хөй ашты, дүктү бээр, малдын чаш төдүт менди камгалап алыр дөш «Тыва» совхозтун Теве-Хая салбырын малчылар кызымак ажылдап турар. Малдын баш саны-мал, чаш төдү-даа бурун ал-дылган. Ийчалжак малчыларын амдырал-туртталганын дугайы-нда совхоз дирекцияны канчаар са-гыш салып турары? Бу дугайын фактылар боду-ла сөглөп турар. Мал-чыларын кыптагаларын чүтле ийизинде кижиги туртар бажы бар. Оон эскерип өлгөргө кыташан. Өл-гөриң дериң, чыгылааган. Малчы-нарын амдырал-туртталганын эки-жидер дугайында СЭКМ Тыва об-комунуң V пленумунуң шийтири үнгөндө, малчынар: «ам-на бир шиди тыптыр, малчыларга чурт-таар бажы-балгат тулар талаан-биле боттут хөмчөгөнери совхоз амдырал» деп боттап турган. Ий-чалжак мынаны боттапкан бар-ган. Чурттага экижидер талаан-

биле хөмчөгөргө амга чедир алдын-майып турар.

Чылдын түнелин үндүргөн ху-ралга малчынар амдырал ханды-рылганын четтестерин илердеп, шыгыгын шүтүчүлүг-даа кылган. Кынат бурзуге бажынар тулар чүвө деп, салбыр эргекчигин Дия-мей аазаашкын кылган. Оон ол аазаашкын район радиозуңга-даа дамычтылган. Малчыларын кып-тагаларына бажынар тулар хамзаа чок, чакгыс борбак тулут ыжы бөзүн сөөртүп чедирбөөн.

«Тыва» совхозтун дирекция чери пленумун шийтирер та кажан күөсүдө деп боттап турар чүвө ийи.

Малчынарга солунер чедир тускай почтачыны база тургускан. Солунуң, почтаны малчынар ботта-ры барып алыр, азы чорумал кижиги дүш болуп ажеп турар. Шак мындг четтес чорук-биле канчап өтөжип болуру? Амдырал ханды-рылганын дугайында малчыларын негелдеп чөптү. Улут ажыл-уулуң бодуруп турар кижилерин дугайында сагыш садыр херек.

М. СОКУТ.

Мария Петровна Ми-хайлова трактористеп эгелээнден бээр бо чы-лын 25 чыл болган. Ол дөргө дайын мурунуң үзүп турган. Дайын эгел-лей бээр, ажылынга ол улам кызымак ажыл-дап турган, чүгө дээр-ге фронтчуларга хлеб херек болгай. Артын нескер чедипшөй тур-да-ла, тракторун ол бо-ду септеп тургаш, ажыл-даар турган. Амгы үеде Мария Петровна — «Межегей» совхозтун № 1 бригадасында. Ээлчеге бодун чартын норманы ол күөсөдип турар.

ЧУРУНТА: тракто-рист М. П. Михайлова.

Фото В. Лутковту.

ХОЙНУЛАРДА

Бистиги штаттан дашкар кор-респондентин эш С. Комбу-ола Барың-Хемчик райондан дам-чыдып тур.

КЫРГЫЛДАГА. «Барың» сов-хозтун Бижиктин-Хая салбыры хөй кыргылазынга белекчеп эгелээн. Хөй кыргылар пунктга хөй кижилег шөфт кылгаш, 34 хачылыг, ток-биле ажилдаар агре-гаттар мында тургускаш, хөй чы-тырар нараларын кылган. Хөй-делен салбырда чаа кыргыла пункттуз белеп.

134 ХОЙ ИЙИСТЭН. «Болы-шев» колхозтун төрүзе чогуур 3977 хойларын 3599-ур төрөп, 3657 хураган менди алганган. Ооржак Кара-оолга уурткан хөйжү бригада 100 хойдан 95 ку-раганын, а бригадир боду 282 хойдан 296 хураганы менди ал-ган.

АННА СТАЙ — «Шеклээр» сов-хозтун Аягыты салбырын библиотеканы. Комсомолчу кыс хо-ву турлаанга көжөр библиотеканы устангастаан, мунаркы тара-жыларын дуржулгалыг көргүзүп турар агиткуудустарын ийи хон-гаш-ла үндүрүп, оларга солун лек-ция, беседаларын кылып берип турар. А оң эки Монгуш Хилин-маа хову турлаанда чумар ба-жыны хуңуң изилди, механизаторларын иштики хөптерни чүп, солуп берип турар.

ШЕФТЭЭШКИН

Чөөн-Хемчик районун Ийме көдээ Совети чоотка чаа суур чаагайжылдыгында колхозчу-ларын болгаш ажылчин, албан-аажычыларын шефствоскинни ор-ганизастаан. Шефке шууту 143 кижиги киришкен, Кек-Теректе суг-тарылга бузаның дөзүп алгы-дып, унун ашташ, 1 км хире черин сайын үндүр ашкан. Ол-ла хун бузаның сугу балгынялар. Сут суурда огород шөлүн сугта-рып эгелээн болгаш тускай эвено чаа бузаның суу-биле кызыл-та тарымыр 13 гектар черин сугтар-ган.

Шефчилерин бир кезин ол-ла хун суурнуң кудумчуларында 280 дес аян-буру ыштарын та-рып олурткан. Чакгыс хуңуң шө-винге кылган ажылдын хөмчөгөй улап болган. А. Аракчаа, О. Ша-тар-Сурун, О. Лындай, О. Бай-лач-оол, М. Кызылдыр, Х. Эрема болгаш О. Байыр-оол олар суг сү-зөр идиктеринг келтеш, анаа бар-дымса, берге черлерин ажылда-дынар.

Чылган чөптө кезеэ, ажыл шакынын соода, Ийме көдээ Со-ветиниң даргазы эш А. Аракчаа улаут тимелетпейн ажижигчеле-ри — Тыянын эки-турачыларын хөй дугайында солун лекцияны номчуп берген.

Кызыл-Чыраа суурнуң ажыл-ишчилери төрөөн суурун улам чараш, чаагай болдулар дөш чурттап турары бажынарын даштын арылган, херимнери сеп-теп ап туралар. Чуртакчылар-ның шак мындыг идепкейлиг чо-руу оларын культурут амды-ралында көсүк идиин бээр чү-гаажок.

О. АРАКЧАА.

ХОЙНУҢ БЕНИТИРОВКАЗЫ ДЕП ЧУЛ?

Хойнуң уксаазын экижидер ажылдын бир кол чарыбас ке-дээ болза, алданган салгалар-дын аразында он экилерин тур-гучуп шийип адыр болган ол шийитинген хойларга тааржыр кошканын эийет тымаары болур. Бо ажылды кылдыра хойларын шуутуруп чакгыстап шийичи апар. Ол шийичини хойну бени-тировкалар деп алаар.

Бенировка дөргө малдыг бүтү тургузуп болгаш бээр про-дукцияны шийичил көргөш, оон шынарын тодарагалаар-дыр.

Республиканын колхозтарында болгаш сохостарында хойларын массалыг бенитировказын 1956 чылдан бээр чорудуп турар. Ол үгө чедир хөй шийичинче чо-руттумай турган. Чүгө дөргө нарын дүктүг хойлар кол-хозтарга барык-ла чок турган, а ийи-чакгыс сохостарга болгаш дуржулга станцияларга бар хай-нактарын бенитировказын ийла-хаа чорудуп турга-да, оон түң-нелин ажылга боттандырып турган.

Бенитировказын ийи азы хө-вөрдиг чорудар. Бирөөдө, класс-тыг бенитировка. Ол болза бени-тировкалар хойларын чүтле даштындан шийичил көргөш, таарышкан кылааның тускай им-демзөөн оон кулактарына салы-рып болур. Бо дүштә бенитиров-ка кылдыр ийи оң-чакта хойлар-ын класстар оң-биле нити са-вын тургузар. Угуна башы ол хойлар боттарынын кулактарын-

да бастынган демдектерин айы-биле аныг-агы кодынарга үстү-нөр болгаш оларга ол кылаанын айы-биле тааржыр кошканын оонаар. Республиканың колхозта-рында болгаш сохостарында тургулазында-ла бо хөвирини бенитировказын ажылдап турар.

Ийчалза-даа четтес чүвө бол-за ажыл-агыйларын тускай ор-темилдер азы бенитировказын тускай кургуун доозуп алган зоотехниктер хойларын кулаан-га чүтлө оон класстарын демек-теп эртер боордан башка, олар-ын ол салдыган класстар айы-биле тус-тус кодынарга мөөнөл-үсейн турары болур. Ол чөмө окта таарышас. Манжа мындыг чакыкты көрөлөңер. Бистиги рес-публикада амгы үеде 600 муң аш-жиг хөй хайнак бөмү турда, 1964 чылда бенитировказын хөй 85-ле муң баш болган. Оон иштинде класстар айы-биле тускай кодынар болган хөй чүгө 40 муң хире-ле. Бо чүд дөргө бенитировказын багай чо-рудуң, оле сагыш сабыян ту-рары ол-дур. Шуудан, күш үнү-рүп турган, бенитировкадан ал-ган хойларынчы бенитировка-зын класстарына узуу мөөнөвейн турар чорукка калчар-лаа өтө-жиг болбас. Бир кодына канлыг-даа класстарын хойларын бар болганда, ол кодынын алдынан чаш төдү чакгыс аай эвес, ая-зы-буру, харын-даа кончут шы-нар чок бөөп турарын бир чыдааган ол. Мону моон соя-

гаар болдурус болган бо тала-зы-биле шыгыгын негелде салы-рынын үзөи келген.

КЛАССТЫГ БЕНИТИРОВКАНЫ КАНЧААР ЧОРУДАРЫ?

Бир дугайында билип алаа чогуур чүвө болза, бөзүлү нарын болгаш чартык нарын дүктүг деп бадымалтыган уксаазарын бени-тировкалардан нарын болгаш чартык нарын дүктүг, чартык бөзүлү дүктүг хайнак хойларын бенитировкаларын шуут ийлаа-дыг. Чижээ, нарын дүктүг уксаа-зыг хойлар: тергини, I, II, III, IV болгаш V деп беш чүтл класс-тарга үстүнер болза, хайнак хой-лар нарын, чартык нарын, чартык бөзүлү дүктүг-да болза, оларын: тергини, I, II, III, IV болгаш V деп адым чүтл класс-тарга узуу демектээр. База бир мыгалыр чүтүл чүд дие, уксаа-зыг малдар

